

HALİSE ŞİRMEN’İN “AN” ADLI HİKÂYESİ

Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA
Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Özet: Hikâyede İkinci Dünya Savaşı’nın sona erdiği yıllarda Sovyet askerlerini taşıyan trende yolculuk yapan bir Tatar askerinin vatanına, insanlarına ve askerdeyken konuşması yasak olan diline olan özlemi anlatılır. Sovyet ordusu, dört yıl Doğu’nun birçok bölgesinde savaştıktan sonra Avrupa’da güvenliği koruma adına trenle Batı’ya doğru yola çıkar. Tren Tatarların merkezi olan Kazan’da on dakika mola verir. Bir Tatar askeri molada tren yoluna yakın bir evin bahçesine girer. Vatanının bitkileriyle, çiçekleriyle konuşur, toprağını yüzüne sürer, evin sahibi olan yaşlı teyzeyle Tatarca konuşur, onun eşi ve çocuğunun da askere gittiğini öğrenir. Trenin kalkmasına daha bir dakika varken tren yoluna geri döner fakat geldiği tren yerinde yoktur. Yaşadıklarının gerçek mi hayal mi olduğu arasında gelgitler yaşarken yanındaki insanlar bir var olur bir yok olur. Tuzlu gözyaşları dudaklarına doğru akarken dudaklarından sadece şu ses duyulur: “Askeri mahkeme... Askeri mahkeme...”

Çalışmamızda Halise Şirmen’in bu hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İkinci Dünya Savaşı, Tatar askeri, özlem, askeri mahkeme.

THE STORY NAMED “INSTANT” OF HALİSE ŞİRMEN

Abstract: This story tells the longing of a Tatar soldier to his country, his people and his main language that is forbidden to speak while traveling in a train carrying Soviet soldiers at times that Second World War ended. Soviet army travels to the west in order to provide the security of Europe after fighting for four years at different regions of the east. The train gives a 10 minute break in Kazan which is the center of Tatar people. The Tatar soldier enters to the garden of a house that is close to the railway. He talks to his country’s plants and flowers; he applies his ground to his face; he talks to the old householder in Tatar; he learns that her husband and son also went soldiering. He returns to the railway when there is one minute to deportation of the train but the train is not there. When he is trying to understand if the things he saw were real or not, people around him appear in one instant and disappear in other. While his salty tears flow through his lips, only one sound is heard: “ Court-martial....Court-Martial....”

In our study, we adapted Halise Şirmen’s this story to Turkey Turkish.

Keywords: Second World War, Tatar military, longing, military courts.

AN

Halise ŞİRMEN¹*Hocam Vahit Hakov'a ...*

Kırk altı senesinin ilkbaharı idi.

Dört sene boyunca dünyanın çeşitli kıtalarında Nazilere karşı savaşmış, sonra Japon samuraylarını yenen Sovyet askerilerini taşıyan tren Batıya doğru ilerliyordu.

Cuf-cuf, cuf-cuf... Tren tekerleklerinin aralıksız ve ritmik sesine kulaklar artık alışmış olsa da, bugün sanki sesi bambaşka gibi. Cuf cuf, çık – çık... "Çık!" – diyorlar gibi onlar askere, - "Çık da evine dön!" Atla! Doğduğun köyden, sevgili babanın yaşadığı yerlerden geçiyorsun! Onlarla görüşmeden, sevdiğinin sıcak nefesini duymadan nasıl geçersin! Buz yüreksin sen, don yürek! Çık! Çık-çık! Savaş meydanlarından dönen askerin kalbi yerinden oynuyor, gitgide görüşünü engelleyen buğulu pencerenin camlarına bakıyor. Çok uzun yoldan geçti o, çok azap çekti... Daha on dokuzunda... İlkbaharların sadece on dokuzu ona ait. Neden bu kahrolası savaş onun baharlarını çaldı ki?! Neden onun gençlik yıllarına denk geldi bu mahşer?! Artık, her şey bitti derken onu doğduğu köye dönüp bakmaya izin vermeden, bir yerlere - Batı yönüne götürüyorlar. Savaş bitti ya, bitti! Asker evinde olmalı... ÇIK-ÇIK... ÇIK-ÇIK... Pencerenin camları yine buğulanıyor, güneş de artık ufkun arkasında kayboluyor... Yavaşça, hissettirmeden karanlık bastırıyor.

Asker, pencereden uzaklaşarak dönüp yattı. Vagon onun gibi askerlerle ağzına kadar dolu. Yaşça büyük olanlar, hafif yaralılar sessizce yatmışlar, ya da oturdukları yerde düşünceye dalmışlar. Konuşmuyorlar. Onlar evlerine gidiyorlar. İçlerinde olağanüstü bir sevinç var ama savaş meydanlarında kalan ve sıcak evlerine dönüp, yakınlarıyla görüşme mutluluğunu yaşayamayan arkadaşlarının üzüntüsü bu mutluluğu gölgeliyor. Belki de, yakınlarıyla görüşme anlarını gözlerinin önüne getirmeye çalışıp hayal dünyasına dalmışlardır... Gençler ise kâğıt oynuyorlar, bağıra bağıra gülüyorlar, fıkralar anlatıyorlar. Damarlarından gençlik kanı akıyor. Onların daha tezkere zamanı gelmemiş, onları daha yeni yollar, yeni zorluklar bekliyor. Savaştan sonra da halkın emniyetini sağlamak zorundalar. Moğolistan'ın susuz çöllerinden geçerek, Çin dağlarında Japon samuraylarıyla çarpışan genç askerler kıtanın öbür tarafına gidiyorlar. Moğolistan'dan çıkarken yüreklerinde sevinç vardı. Çünkü tren onları memleketlerine doğru götürüyor. Ertesi günün

¹ 1969 Tataristan doğumlu olan yazar Halise Şirmen'in (Хәлисә Ширмән), gerçek adı Halise Hatıyp kızı Kuzmina (Хәлисә Хатып кызы Кузьмина),. Orta okulda okurken hikâyeler yazmaya başlar. Kazan Devlet Üniversitesi'ni tamamladıktan sonra aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışır. Aynı zamanda senaryo yazarlığı da yapar. Bilgiler http://www.wikiwand.com/tt/%D0%A5%D3%99%D0%BB%D0%B8%D1%81%D3%99_%D0%A8%D0%B8%D1%80%D0%BC%D3%99%D0%BD sayfasından alınmıştır.

sabahında Kazan istasyonunda duracaklar. Sonra tren Züye² boyundan, doğduğu köyün yanından geçecek... Asker kalbinin acısından gözlerini kapattı. Ah, başka bir yol yok mudur bu Avrupa'ya?! O tekrar Gobi çölünde bir damla suya muhtaç olup, düşmanlarla savaşmaya hazır, tekrar Hingan dağlarında şiddetli yağmur altında kayan dağ eteklerinde samuraylarla savaşmaya hazır ama keşke tren bir günlüğüne Züye boyunda dursa... Bir saatliğine... Çık-çık... Çık-çık..

Asker, yüreğinin acısından ne yapacağını bilemedi. Bir sırtüstü yattı, bir yüzükoyun yattı, bir sağa, bir sola döndü. Vakit gece yarısını geçiyor. Vagon sakin. Askerlerin tamamı tatlı bir uykuda. Rahat ve derin bir uykuda. Havada burunların alıştığı ekşi ter kokusu; etrafta oldukça gürültülü bir horlama sesi bazılarının hafif uykusunu bölüyor, bazıları yatağında dönüyor ve tekrar sessizlik oluyor... Kimisi inliyor – hayatta gördükleri mahşerler rüyalarına da girip azap çektiriyor. Sanki çok uzun bir zamandan beri durmadan gidiyorlar gibi. Şafağın söktüğü pencereden görünüyor. Asker dayanamadı, memleketinin şafak vaktini pencereden olsa bile göreyim diye, sahanlığa çıktı. Sanki onu beklemiş gibi, trenin hızı azaldıkça azaldı, tekerlekler, yavaş ritme hemen alışmamış gibi, uzun süre gıcırdaya gıcırdaya dönmeye başladı... "Çıy-ıyk... çıy-ıyk... Çıy-ıyk... çıy-ıyk..." Tekerlekler döndüler döndüler de, son defa inledikten sonra durdular. "Ç-ı-ı-ı-ık... Ç-ı-ı-ı-ık" Yandaki bölmeden nöbetçi başçavuş göründü.

- Hayırdır asker, uyuyamıyor musun?!

Askerlik kendi kurallarıyla erin canına tak ettirmişti – hemen esas duruşa geçti, dumanlı bakışları sanki güneş gelmiş gibi bir anda parladı, dudakları her ses açık ve net bir şekilde döküldü:

- Hayır, başçavuşum. Hava almaya çıktım.

Başçavuş memnun kalıp tebessüm etti, samimi bir şekilde erin sırtına dokundu.

- Tamam, tamam. Rahat!

Göğüs cebinden çıkardığı tütünü sardı, askere uzattı.

-İçiyor musun?

-Hayır, başçavuşum.

-Tatar mısın?

-Doğrudur, başçavuşum.

Başçavuş bu defa askere dikkatlice baktı. Hayır, o kendisi Tatar değildi ama her zaman Tatarlara karşı ilgiliydi. Savaşta Tatarların gösterdiği kahramanlıklar hakkında çok şey duymuş, kendi gözleriyle görüp inandığı da olmuştur. Savaşa girmek için Tatara alkol gerekmiyordu, tütün de onları pek ilgilendirmezdi. Sakin ve sessizler ama yüreklerindeki cesaret bir yapmacık cesaret değildi.

² Kazan yanındaki nehrin adı.

Başçavuş vagonun kapısındaki küçük pencereyi gösterdi.

- Kazan. Sizin merkezinizdi, doğru mudur?

Asker kafasını salladı, pencerenin boşluğuna girecek gibi oldu. Başçavuş bunu pek beğenmedi gibi, sanki biraz şüphelenerek askere daha da dikkatlice baktı.

- Sen Kazan'dan mısın?!

Asker gözlerini pencereden alamadı, bakışları ciddiye.

- Hayır başçavuşum. Kazan'dan değilim. Hava almaya çıktım.

Bu cevap başçavuşu tatmin etti. Şıkırdatarak cebinden anahtarları çıkardı, vagon kapısının kilidini açtı. Kapı gıcırdayarak sonuna kadar açıldı, başçavuş merdivenleri açtı ve kendisi de yere atladı.

- İstedğin kadar hava al, asker. On dakika boyunca istediğin kadar hava alabilirsin. Anlaşıldı mı?!

- Anlaşıldı başçavuşum.

Başçavuş da bundan emindi, eline büyük bir şişe alıp, kendisi gibi nöbetçi birkaç subayın toplandığı çeşmenin yanına gitti. Asker istasyondan gözlerini alamadı. Uyuyor hala Kazan, uyuyor. Buraya o çok defalar geldi, kaç defa bu yeşillığe bürünen yarısı ağaç, yarısı taştan inşa edilen evlere baktığı olmuştur. Gelen trenlere su koyan, kömür taşıyan istasyon işçileri, ara – sıra görünen askerler dikkate alınmasa, buralarda insanlar da görünmüyor, baharın en kısa gecelerinden biri olmasına rağmen, derin uykuda olabilirler. Savaştan sonraki sakin gecelerde uyumasınlar da ne yapsınlar? Tabii ki uyuyacaklar. Asker ise uyumazdı. Yakınları, sevdiği kız yanındayken, köyünün, memleketinin kokusunu hissedip yaşarken ömrünü uyuyarak geçirir mi o?! Aniden yandaki evin bahçesinde bir bülbül ötmeye başladı. Lokomotifin "puf puf" sesini bastırarak, istasyonun yanındaki evlerin, ağaçların, insanların üzerinde bülbül sesi duyuldu, her yaprağa, güneşin her ışığına, hücrelere dokunarak, yetmiş yedi ahenkle askerin kulağında yankılandı. Asker dış dünyadan koşturdu, bir anlığına dünyada bir tek o ve bülbül kaldı. Birazdan askerin aklına şu bülbül sesi aracılığıyla Züye boyunun çalılıarı, doğduğu ev, eline Kur'an alarak kendisine Arap harflerini öğreten imam olan babası geldi, bunların hepsi sanki istasyon binasının yanındaki bahçenin ardında, elini uzatsan ulaşabileceğin uzaklıkta, kuş kirazı ağacı, oraya konarak öten bülbül... Ve asker koştu. Vagonun merdiveninden atlayarak bülbülün yanına koştu. "On dakika - diye düşündü - on dakika. Benim daha on dakikam var." Vagonun yanında uğraşan iki işçi ona dikkat etmediler – istasyonda herhangi bir işi olup koşanlar bir tek o değil ki. Asker alçak çitlerden bahçenin içine atladı, ortadan kırılan ve yanlara doğru gürleşerek, yayılıp büyüyen kuş kirazı ağacına gelip kapandı. Bülbül bir anda sustu. Önemli değil, asker buna hiç dikkat etmedi – bülbülün sesi artık

onun ruhunda idi, durmadan kulağında yankılanıyordu. Aklını kaybetmiş gibi, çiçeklere bürünen kuş kirazı ağacına elleriyle uzanabildiği kadar uzanarak sarıldı, yüzünü koyu yapraklar içine sakladı, nefesini açarak ciğerlerine kuş kirazı çiçekleri kokusunu doldurdu ve bir anda başı dönmeye başladı. Tekrar-tekrar sarıldı, yüzünden akan gözyaşlarını hissetmeden, çiçek taçlarının şu genç nehir kenarlarına dokunan beyaz yelkenler gibi yüzüne yapıştığını hissetmeden, çalıya yüzüyle kapandı. Çocukken bahçeden Züye boyuna koşardı da çalılıklarda çiçeklerin hoş kokusunu içine çekerdi. Kuş kirazı kokusu ona memleketini hatırlatıyordu. Bir de leylaklar... Asker, aklına bu kelime geldiğinde, ciğerlerine dolan kuş kirazı kokusu aracılığıyla çocuklukta leylakların kokusunu almış gibi oldu, yüzünü yanındaki çalıya çevirdi. Hayır, kalbi yanıltmamış, yanda leylaklar çiçek açmaya hazırlanıyorlardı. Yukarıdaki dallarındaki çiçekler açmış bile... Asker o çalıya da sarıldı...

Evin yanından arka tarafa doğru yol gidiyor, insanların fazla kullanmadığı şu yolun her iki tarafına kuş kirazı ağacı, leylaklar, elmalar, vişneler dikilmişti. Asker bu yoldan koştu, elmalara, leylaklara sarıldı, pembe-beyaz köpüğe bürünen vişnelerle konuştu, kuş kirazı ağacına hasretlerini anlattı, leylaklara aşk sırlarını açtı. Kadife gibi yumuşak yeşil çimlerin üzerine kapanıp, aziz yurdunun topraklarını defalarca öptü, kulağını yere koyarak toprak ananın nefes alışını dinledi, avuçlarına yeni kazılan nemli toprağı aldı, ciğerlerine ilkbahar toprağının kokusu doluncaya kadar kokladı, savaş mahşerinden yorulan gözlerine, yüzüne toprak serpti. Sirtüstü yatarak mavi gökyüzünde kuğular gibi yüzen bulutlarla akrabalarına selam gönderdi. Rüya mı idi bu, gerçek mi idi; uyudu mu o, delirdi mi – asker bunu anlayabilecek durumda değildi. Leylak kokusundan başı döndü, karışan aklında kendi evinin önündeki leylak, şu leylağın yanındaki sandalyede içinden dua eden yaşlı ninesi canlandı. Kendisine seslendiklerini de anlayamadı ve bu sesi çocukluk zamanından gelen ses olarak düşündü, kendisine defalarca seslenildikten sonra yüzünü sesin geldiği tarafa çevirdi.

- Oğlum, yavrum, soğanlarımı ezmişsin de, frenk üzümlerimi kırma lütfen, ne olursun.

Beyaz örtülü yaşlı kadın askerin davranışlarını hayretle izliyordu.

- Çok özlemiş gibisin yavrum, evine mi gidiyorsun?

Asker Tatarca konuşan bu nineye şaşkınlıkla baktı. Savaşta Tatarca konuşmaları sık sık duysa da, bazen kendisi de Tatar delikanlılarıyla rahat rahat sohbet etse de, son zamanlarda çeşitli bölgelerden gelen askerler arasında Tatarca konuşmak yasaktı. Dudaklarını zar zor kımıldatarak, Tatarca:

- Hayır, teyzeciğim. Kazan'da on dakikalığına durduk.

Yaşlı kadının gözleri tekrar hüznle dolmuş gibi oldu.

- Çay içelim diye çağırılmaya gelmiştim de, geç kalıyormuşsun. Bu çalıları eşimle oğullarım dikmişti. Onları savaşta görmedin mi diye de sormak istemişim. Veliyullah benim eşimin adı, Abdilber'in Veliyullah'ı. Ey yavrum, görmedin mi geçtiğin yollarda?

- Hayır, teyzeciğim, karşılaşmadık.

Yaşlı kadının umut dolu bakışı söndü... Başörtüsünün kenarıyla gözlerini sildi, değneğini aldı, gitmeye hazırlandı. Dönecekken, tekrar askere baktı, renkleri solmuş gözlerinde biraz şaşkınlık göründü:

- Baksana oğlum, on dakika diyorsun, kendin hala bahçede dolaşıyorsun. Geç kalırsan iyi olmaz, git, yolcu yolunda gerek.

Asker tebessüm etti. Gönlü rahatlamış, sakinleşmişti, şimdi Avrupa'nın en karanlık köşesinde saklanan Nazilerle savaşmaya hazırdı. Onun, Sovyet askerinin, savaşta yorulan genç yüreğine Züye boyu çalıları güç verdi, kuvvet ekledi. O güçlü olacak! Beyaz başörtülü teyzeyle iki elini uzatarak vedalaştı, ilkbaharda yaylaya çıkmış keçi yavrusu gibi, kuş kirazı ağacı çiçekleri yağmuru altında kendini bekleyen trene doğru koştu.

-Hoşça kal, nine! Biz daha görüşeceğiz! Dönerken yanına geleceğim, bekle beni, tamam mı!

İstasyon çok yakında, bu evin arkasındaydı. Asker girdiği çitlerden atladı, tren yoluna geldiğinde kalakaldı: onun treni yoktu. Durduğu yerde de yok, gittiği de görünmüyor. Böyle olmamalıydı, başçavuş "tren istasyonda on dakika kalacak" dedi. O yalan söylemez. Askerin daha bir dakika zamanı kalmış olmalıydı. O gecikemez, onun Avrupa'da güvenliği koruması gerekiyor. Bu, askerın kutsal borcu. Daha tam ödeyemediği kutsal borcu... Asker, şaşkınlıkla girdiği bahçeye dönüp baktı, yavaşça dış dünya seslerini duymaya başladı. İstasyon insanlarla dolu. Bir oraya bir buraya dolaşan, oturan, dizleri üzerine çöken ya da ayakta tren bekleyen kadınlar, geçen askerler, çoluk çocuklar... On dakika önce bunların hiçbiri yoktu.

Askerin bakışı uzaktaki evin çatılarına, ağacın tepelerine doğru gitti.

Batan güneşin son ışıkları evlerin kalayla kaplanan çatılarını kan rengine boyamış, ağaç tepelerini hasretle kaplamış. Bir dakikalığına asker kendi gözlerine inanamadı. Dünya tekrar sessizliğe büründü, yine insanlar bir yerlere gidip kayboldular, bu sessizlikte şakaklarına kan doldu, pat pat atan kalbinin sesi duyuldu. İnsanlar peronda kıpırdamadan, donakalmış askere şaşkınlıkla baktılar. Askerin bakışları sönmüş, yüzünden akan gözyaşlarının tuzlu tadını da hissetmeden, dudakları "Askeri Mahkeme... Askeri mahkeme³..." diye fısıldıyordu⁴.

2007

³ O günün şartlarında askeri mahkeme ölüm cezası verebilir.

⁴ Halise Şirmen'in "An" (Мизгел) hikayesi <http://matbugat.ru/news/?id=2383> sayfasından alındı. Erişim: 02.10.2015, saat. 15.20